

Ռուբեն Նախյանը Հայաստանում միայն մասնագետներին ծանոթ ամերիկահայ ֆանդակագործ է, ամերիկայան մեծագույն արվեստագետներից մեկը, որի կյանքին եւ ստեղծագործական վասակին նվիրված սովորաբար մի հասարակական շաբաթվա ընթացքում այս օրերին Ս. Նահանգներում, հովանավորությամբ Թեյեյան մշակութային միության: Այդ առթիվ Վաշինգտոնից ազգային հասարակական գործիչ Ռիսա Պալյանը նույն ֆաղափում հեծելով գրույցն է ունեցել հանգուցյալ արվեստագետի որդու՝ Պոլ Նախյանի եւ վերոհիշյալ աշխատության հեղինակ Ջերրի Նորդլենդի հետ:

Ռ. Ն. Ա. ՊԱԼԵԱՆ. - Միեւի Պոլ, ձեզ կը ճանաչան 1982-էն ի վեր, երբ ամուսինս Վաղդտը եւ ես այնպիսի մը սուիմք ձեզի եւ ձեր ծնողներուն Սեմֆորդի (Քրենֆիլդ) ձեր հոր արուեստագիտին մէջ: Այդ քուականէն սկսեալ մենք յալ բարեկամներ եղած ենք ձեր ընտանիքին հետ: Ինչ-որ համար անտոնանայի յիշատակներ կը մնան այն հոյակաղ վայրկեանները, որոնք անցուցած են հանգուցեալ ձեր հոր՝ հոյակաւոր ֆանդակագործ Ռուբեն Նախյանի հետ: Թեւ իրաւաբան էք, սակայն գիտեմք, թէ դուք ձեզ անչափ էք արուեստի աշխարհին հետ եւ ստանձնած ձեր հոր արուեստանոցին վաշական եւ համակարգման աշխատանքները: Վերջերս կ'աշխատէք ձեր հոր Ռուբենի կեանքին եւ արուեստին նուիրուած գլխաւոր գիրքի մը հրատարակութեան վրայ: Այժմ ի՞նչ վիճակ կը դարձէ այդ ծրագիրը:

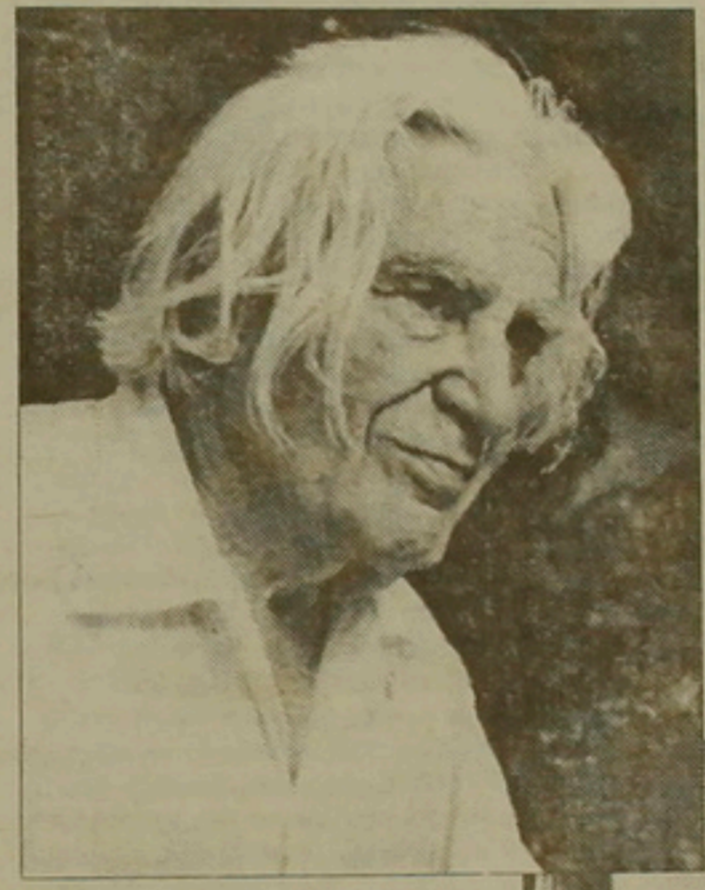
Պ. Ն. Ա. ՊԱԼԵԱՆ. - Իսկոյնում մէջ ինչ-որ մանրէն դեռ ես անոց ծրագրած էիմ մեծ գիրք մը հրատարակել Նախյանի արուեստին մասին: Հայրս ինչ մը վարանոս էր նախագայով, որ ժամանակը հասունցած չէր: Կեանքի իր վերջին տարիները ես բազմազարդ էիմ, եւ ան ունեցաւ ստեղծագործական ժայթքում մը, ինչ որ ուշագրաւ էր 80-ի մէջ գտնուող մարդու մը համար: Այսօր, ճիշդ կ'աւարտեցան հրատարակ հանելու եւ ցուցադրելու վերջին քրտանի իր գործերը, ներառեալ «Descend from the Cross»-ը (Խաչից իջեցում), որ տեղադրուած էր Նյու Յորքի Մ. Վարդան անաթոնոյանիս եկեղեցոյ հրատարակին վրայ, 1977-ին, եւ իր հանրաժանօր «Satyricon» (Մասիքիկոն) եւ «Garden of the Gods» (Աստուծոցի դարձեցում) շարքը: Բարեխաւսաբար, իր մահուան անոց, 1986-ին ան իմացաւ, թէ Նյու Յորքի Մետրոպոլիտըն թանգարանը (Metropolitan Museum) յանձն առած էր 15 ոսկ փառաւեղ իր գլուխգործոցը՝ «Garden of the Gods» տեղադրելու Մեյի դարձեցում-սանիքին վրայ: Տեղադրուող իրականացաւ իր մահուան վեց ամիս ետք: Պէտք է նկատել, թէ ինչ-որ մեծագուծ ցուցահանդէսը տեղի ունեցած էր Միլուոքի Արուեստի թանգարանին մէջ, իր մահուան անոց: Հօրս երկարամեայ բարեկամը՝ Ջերրի Նորդլենդ, այդ թանգարանին սօրէնն էր: Հօրս մասին Միլուոքի ֆալցոնիկին մէջ գրած իր ուրուագիծը չեւր ընդունելութեան արժանացաւ եւ ինչ-որ մահուան ետք մտնելու իր անոց իր գիրքի ամերիկացի գեղանկարիչ Ռիչարդ Կիքլընդի մասին: Ես ուրախ էի, որ ան արդէն ձեռնարկած էր գիրքը գրելու հետազոտ-

կան աշխատանքներուն: **Ռ. ՊԱԼԵԱՆ.** - Ջերրի, մեծ հաճոյք է ձեզի հետ ըլլալ այսօր, Վաշինգտոն, որ կը գտնուի յաւելեալ ուսումնասիրութիւններ կատարելու Նախյանի մասին Ամերիկեան Արուեստի Միութեան արխիւային կեդրոնին մէջ: Ռուբեն Նախյանը կը ճանաչուի իր կեանքի վերջին շաբաթներուն եւ հոգեպէս հարստացած կը զգայ ընտանեկան մեր յարկին սակ իրեն հետ ունեցած գոյցներու ընթացքին, երբ ան ոչ միայն մեզի հետ կը բաժնէր կեանքի իր փիլիսոփայութիւնը, այլեւ ֆանդակագործութեան իր փորձառութիւնը: Ինչ-որ բան է թէ ինչ-որ կը նկատէ «Աստուծոցի աշխարհը», ինչ որ ես յուզուի կը նկատեմ: Ռուբեն արուեստի դաստաբան, ինչպէս կը գնահատէ այս հաստատումը:

սին գրեցի շաբաթը մը ցուցահանդէսներու առիթով Լենդո-Ալեքսանդր ցուցահանդէս Լոս Անջելէս, Մարլբորո Արուեստի թանգարանի Նյու Յորք 1982, եւ դաստաբանի ֆալցոնի մը նախաբանը 1985-ին Միլուոքի Արուեստի Թանգարանին մէջ 1985-ին մեր կազմակերպած ցուցահանդէսին առիթով, որ յետագործ հայրացք մը կը ներք իր գործերուն վրայ: **Ռ. ՊԱԼԵԱՆ.** - Ի՞նչ են ձեր յոյսերը Նախյանի արուեստին մասին դաստաբանութեան մէջ եղող գիրքին նկատմամբ: **Պ. Ն. Ա. ՊԱԼԵԱՆ.** - Կը յուսամ, որ գիրքը լիովին ծանոթ յանրաժանելու իր յիշատակը, օգտակար լիովին հանդիսանայ յաւաքու ընթացքին իր գործը եւ զինք զնկու արժանի դաստաբանութեան վրայ ամերիկեան արուեստի դաստաբան մէջ, որովս ամենը նշանակալից ֆան-

դակագործ մըն է, ճարտար ուսուցող մը եւ ֆանդակագործութեան ինքնիշխան ճարտար մը կաւ, որդեգրուած էր քրոնթը գործերուն մէջ: Քիչ մը կը կախարդ եւ կը խուսափէր յայտարարութիւններ կատարել: Ան ինչ-որ գովաբան մը չէր, այլ լուսկեաց ու լուրջ աշակերտ մը արուեստի դաստաբան: Անի մօտ էր Գոթիկին մեր յիշատակած արուեստագետներուն մէջ, այն իմաստով, որ կեդրոնացաւ իր արուեստին վրայ եւ ոչ թէ տարբեր տեսակի ինքնաձգողութեան մէջ: Գոթիկին եւս լիովին կ'աւանդուէր իր կենդանութեան, բացի իր գործերէն արուեստագետներէն, որոնք մօտ ընդունուած կուլայ մըն էր: **Ռ. ՊԱԼԵԱՆ.** - Կը խորհի՞ք, թէ Ռուբենի հայկական ծագումը արդեւ մըն էր իր ճանաչման: Եւ եթէ այդպէս է, կը խորհի՞ք, թէ ա-

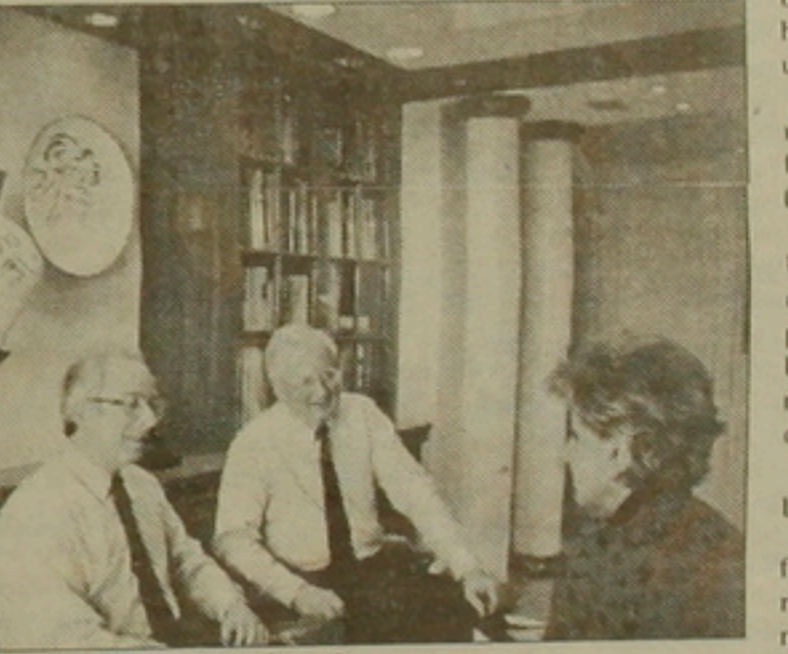
կան դաստաբանութիւնը եւ հայերը կ'աւանդուէր ամերիկեան արուեստի եւ ֆանդակագործութեան նուազումներուն հետ: Ձերն սիրտսար մըն էր հայկական աւանդական ճաշի ստեղծագործութեան, ինչպէս կը վկայեն իր բոլոր բարեկամները: Նախընտրեալ ստեղծագործել արուեստ մը իր շինարարութեան, ազնուականութեան եւ մարդկային հարգողականութեան: Գիտակցի՞ք արուեստի մեծ արժանութեան, ան ինչ-որ նկատեց ծանախակալից շարունակող այդ աւանդութեան: **Ռ. ՊԱԼԵԱՆ.** - Կը խորհի՞ք, թէ այս գիրքը լիովին նշանակալի իր նշանակութեամբ: **Պ. Ն. Ա. ՊԱԼԵԱՆ.** - Ան հոյակաղ հոյակ մը ունի արուեստի դրոշմաբանութեան մօտ, սակայն իր գործերը այնքան կարեւոր են, որ արժանի են անի յայն հարաւարութեան մը մասին դատարար: Նախյանի դաստաբանութիւնը եւ իր իրաւագործութիւնը ինքնակալութեան մէջ ամերիկեան դաստաբանութեան մըն են, դաստաբանութիւնը այնքան ներքին մը, որ նախընտրեալ ինչ-որ ներքին արուեստի մը եւ դատարար անոր անաթոնոյաններէն մէկը: Ան այնքան յայտնի ստեղծագործեց, որ որովս ամերիկացի արուեստագետ Միւսթաֆ Նահանգները ներկայացուց Սան Պալոյոյի եւ Վենիսիի Բիենալներուն, իր գործերը տեղ գտնեցին Նյու Յորքի Արդի արուեստի թանգարանին եւ Լոս Անջելէսի, Վաշինգտոնի, Միլուոքի եւ Եւրոպայի գլխաւոր թանգարաններուն մէջ: Բազմաթիւ առիթներով հրատարակեալ Միլուոքի տուն եւ միջազգային ճանաչում գտաւ որովս ֆանդակագործութեան արդի անաթոնոյաններէն մէկը: 1986-ին, գրեթէ 90 տարեկանին մահացաւ ան, եւ իր կեանքը լիովին լիարժեքացան հայ համայնքին, իսկ իր արուեստը արժանեան մշակույթին համար: **Ռ. ՊԱԼԵԱՆ.** - Պոլ, գիրքի այս ծրագիրը կը վայել Թեյեյան Մշակութային Միութեան նեցուկը: **Պ. Ն. Ա. ՊԱԼԵԱՆ.** - Այո, Թեյեյան Մշակութային Միութեան նեցուկը ես կենսական է: Գիրքը լիովին լիարժեք համարուած իր կեանքին եւ ստեղծագործութեան եւ որովս այդպիսին, տղազորութիւնը օժանդակութեան կարիք ունի: **Ռ. ՊԱԼԵԱՆ.** - Կրճա՞ր յաւելեալ մանրամասնութիւններ տալ: **Պ. Ն. Ա. ՊԱԼԵԱՆ.** - Ծրագիրը Նախյանի ֆանդակագործութեան վերաբար մըն է վերադառնալ մը անդին կանգնել: Ան կընդգրկէ ինքնակալ հետազոտութիւն մը, երբայ լիովին 19-րդ դար, երբ իմ մեծ հայրերն ու մայրերը կ'ան դաստաբանական Հայաստանէ: Նորդլենդ արդէն այնչափ է համարաւաստեալ արխիւային հաստատութիւններ, ներառեալ Արուեստի Մետրոպոլիտըն թանգարանը, Արդի արուեստի թանգարանը, Ռիչմոնդի թանգարանը, Արուեստի Յիֆ թանգարան-գրադարանը, Չիկագոյի Արուեստի արխիւներու կեդրոնը: Առաւել բախտաւոր ենք, որ կը վայելեն մասնակցութիւն յուսանկարիչ Թար Քոսթրոմի, որ անոցինը հանդիմացաւ եւ ուսանեցաւ Նախյանի հետ 1940-ի վերջերս: Ան ցուցակագրած էր Նախյանի ստեղծագործութիւնները 1948-1983, ներառեալ անոցիս ցաս մը աշխատանքներ: Բոսթոն իր ճիշդը կը համակարգէ Նորդլենդի եւ Նախյանի Հիմնադրի հետ եւ լիովին յուսանկարել յաւելեալ ստեղծագործութիւններ, որոնք անհամար են գիրքի լրացումին համար: Ներառեալ բոլոր այն գործերը, որոնք ցուցադրուած են թանգարաններու եւ հաստատութիւններու մէջ: Ընդհանրապէս կը յայտնեն Թեյեյան իր խանդավառութեան եւ այս ծրագիրը մէջ իր յանձնարարութեան համար: **Ռ. ՊԱԼԵԱՆ.** - Ընդհանրապէս, Պոլ եւ Ջերրի: Կը գնահատեմ, որ դուք մեզի հետ բաժնեկից էք այս ծրագրի զարգացումներուն:

ՌՈՒԲԵՆ ՆԱԽՅԱՆ

Հոշակավոր ամերիկահայ ֆանդակագործ

Ռուբեն Նախյանի կյանքին եւ ստեղծագործութեանը նվիրված արժեքավոր գիրք. ֆինանսավորում է Թեյեյան Մշակութային Միութեանը

Պոլ Նախյան, Ջերրի Նորդլենդ եւ Ռիսա Պալյան

ՋԵՐՐԻ ԵՆՈՐԴԼԵՆԴ. - Հաւանում եմ, որ Ռուբենը կուզէր իր ակնածանք արտայայտել արեւմտեան գեղանկարչութեան եւ ֆանդակագործութեան մեծ վարդապետներուն Ֆիլիպսոն միջեւ Պարթենոն, հոռոմապիներու միջոցաւ՝ սաճարներու ոռոմանեւ փորագրիչներուն, Փիքքը Պոլ Ռուբենի, Պոլսոնի, Սեզանի, Պիկասոյի եւ Գոթիկին: Մէկ կողմէն ինքնահաստատ արուեստի ազնուական արժանութիւններն են, եւ միւս կողմէն համարաւաստեալ երկիրուած աշակերտի մը՝ իր նախորդներու բարձր իրագործումներուն հանդէպ:

Ռ. ՊԱԼԵԱՆ. - Ջերրի, կը խնդրեմ որ խօսիք ձեր մասին: **Պ. Ն. Ա. ՊԱԼԵԱՆ.** - Ռուբեն արուեստի ֆնտազա, թանգարաններու սօրէն Վաշինգտոնի, Սան Ֆրանցիսկոյի, Լոս Անջելէսի եւ Միլուոքի մէջ, ունեցած են ցաս առաջադեմներ: Ներկայիս անկախ մենեջքը մըն են, որ կը գործէ Չիկագոյէն, կը կազմակերպէ ցուցահանդէսներ, կը գրէ գիրքեր եւ ֆալցոններ եւ խորհրդաւոր է 20-րդ դարու արուեստի գործերուն: **Ռ. ՊԱԼԵԱՆ.** - Ինչպէ՞ս ծանօթացաւ Ռուբեն Նախյանին: **Պ. Ն. Ա. ՊԱԼԵԱՆ.** - Անոցին անգամ անոր հանդիմացալ 1951-ին, երբ կ'աշխատէի իրանսիական ժագումով ամերիկացի ֆանդակագործ Գասթոն Լաւեզի գիրքին վրայ: Իմացալ թէ Նախյան գործակցած էր Գասթոն Լաւեզի հետ Նյու Յորքի Պոլ Մենչիպի արուեստանոցին մէջ 1916-1920 տարիներուն: Կը յուսայի իմն յաւելեալ տեղեկութիւններ տալէ Լաւեզի մասին: Այնպէս Սթեֆանոյի Էրնեսթի իր բնակարանը, եւ մենք դարձանք բարեկամներ: Լաւեզի դրագիրի արտերն ցաս ժամանակ ետք շարունակեցի այցելութիւններ Սթեֆանոյի իր բնակարանը հնարարութեան սահմաններուն մէջ, առաջ կը հանդիմացայի իրարու Նյու Յորքի, Լոս Անջելէսի եւ Վաշինգտոնի մէջ: Իր արուեստին մա-

ղակագործներէն մէկը, գոր երբեք ծնած է ամերիկացի ժողովուրդը: Ռուբեն դանդաղ սկսող մըն էր: Ան աշխատեցաւ հոգատարութեան սակ վիճակարի տղանդով օժտուած ֆալցոնարի մեծ ֆանդակագործներուն՝ Մենչիպի, Լաւեզ, Բրանֆուրի եւ Գոթիկ: Ան ունեցաւ անուագն առաջադեմ իրեն շինարարութեան դաստաբանութեան եւ ֆանդակագործ եւ արդիական տունով վերակենդանացող մը յուսանկար եւ հոռոմեական դիցարանական նիւթերու, ինչպէս նաեւ իրանական կարեւորական մտաւորութիւններու կեանքի իր վերջին տարիներուն: Իր կեանքն ու գործը արժանի են ցաս սեղմ ու խորունկ ուսումնասիրութեան եւ վերլուծութեան: Ան կարեւոր դասեր ունի մեր ժամանակներուն համար: **Ռ. ՊԱԼԵԱՆ.** - Ռուբենը կը գեղեցիկ Ռուբենը 20-րդ դարու արուեստագետներուն մէջ: Ան հսկանքներու դասուն կը դասկանի: Ինչո՞ւ համար այնքան ճանաչուած լուրի ինչպէս Գոթիկին, Մուրը, Տը Բուինգը, Ռուբինը եւ Պիկասոն: **Պ. Ն. Ա. ՊԱԼԵԱՆ.** - Նախյանը մեծ ֆանդակագործ մըն էր, որ լիովին ծանցուի Պիկասոյի եւ Բրանֆուրի, Մուրի եւ Ջիւզեպպէ Սիլվիոյի, որովս դարու կերպարանք տող արուեստագետ: Նախյան արտայայտաբան (expressionist) ֆան-

սիկա եական դեր մը խաղաց արուեստի իր արտայայտութեան մէջ: **Պ. Ն. Ա. ՊԱԼԵԱՆ.** - Ռուբենը կը դասկանէր հայ նորարարներու անոցին խումբին: Իր ծնողները Միացեալ Նահանգներ հաստատեցան արտադրողի գլխաւոր հաստատութեան անոցին հետ: Զարեալ աշխատողներ էին, լուրջ մարդիկ, որոնք մտնեցին ինչ-որ գաւազ, որոնք երկուք մահացան ամերիկեան, իսկ Ռուբենը ամերիկացիներէն էր: Ռուբենը ցոյց տուաւ արուեստի հանդէպ հետաքրքրութիւն, ծնողները օգնեցին հնարարութեան յափ, որովս Գոթիկին հետաքրքրեալ դասեր առնել եւ կարճ ժամանակ մըն ալ կ'աշխատէր Արուեստի Ռուսոնոյներու Միութեան դասընթացներուն: Ռուբենը անոնքին ձգտած էր նախակերպարանէն ետք, երբ Մենչեթի մէջ ժամուոցումներու գործ մը գտաւ, ապա Ռիչ Բրեյդիի հետ աշխատեցաւ անոցի մըն ձեւարանական աշխատանքներուն վրայ, միաժամանակ ստիւգով Ռաքքը Հենրի արուեստի դրոշմին, Գեղեցիկ արուեստներու (ֆանդակագործութեան) դրոշմին մէջ եւ այլու: Ինչ-որ կը նկատէ ամերիկացի արուեստագետ, սակայն զեղում զգացումներ ունի իր արժանեաններուն հանդէպ: Ռուբենը յափով գիտէր հորնական ֆալցոն Զիլմոնի հետա-

Ռ. ՊԱԼԵԱՆ. - Ընդհանրապէս, Պոլ եւ Ջերրի: Կը գնահատեմ, որ դուք մեզի հետ բաժնեկից էք այս ծրագրի զարգացումներուն:

